

מפעל דף היומי בעיון

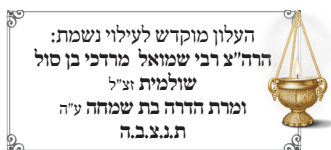
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

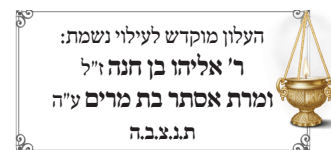
יום א' ט' אייר - שבת ט"ו אייר תשפ"ו

העלון מוקדש לעילוי נשמת: הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול שולמית זצ"ל ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מסכת מנחות ק"ה-ק"י וחולין ב'

בס"ד שבוע פרשיות אמור

העלון מוקדש לעילוי נשמת: ר' אליהו בן חנה ז"ל ומרת אסתר בת מרים ע"ה ת.נ.צ.ב.ה

מותר לערב כנ"ל, אבל רש"י פירש דהיפך, דלרב חסדא בנדבה לא שאין מערבין חובה בנדבה, ותמה על זה השפת אמת, דלכאורה איפכא מסתברא, דמעיקרא ס"ל דפליגי בחולין אבל חובה בנדבה לכ"ע מערבין, דמה עדיפא דחולין על נדבה, ולבסוף מסיק דחולין לכו"ע אסור רק במערבין חובה בנדבה פליגי. וכתב דקצת היה אפשר ליישב כוונת רש"י דלערב חובה בנדבה גרע טפי, משום דצריך שני קמצים, וחכמים לא סבירא להו כר"א ולשם עצים נמי אסור להעלות, ולית להו תקנתא, וסיים דלשון רש"י דאין מערבין לא משמע הכי, וצ"ע:

וברמב"ם [הלכות שחיטה פרק ב' הלכה ג'], ולא בהמה וחיה בלבד, אלא כל החולין אסור להכניסן לעזרה אפילו בשר שחוטא או פירות ופת אם עבר והכניסן מותרין באכילה כשהיו, ודברים אלו כולן דברי קבלה הן, וכל השוחט חולין בעזרה או האוכל כזית מבשר חולין שנשחטו בעזרה מכין אותו מכת מרדות.

אסור לערב חובה בנדבה.

כתב השפת אמת דצ"ע הטעם, כיון דמשמע דמותר לערב חובה בחובה נדבה בנדבה, אם כן אמאי ליתסר חובה בנדבה טפי, וצ"ע. גם לדינא צ"ע, דהרמב"ם לא הביא דין זה דאסור לערב חובה בנדבה, וצ"ע.

דף ק"ו ע"ב

רבי אליעזר אומר לריח ניחוח אי אתה מעלה, אבל אתה מעלה לשום עצים.

וכן פסק הרמב"ם [הלכות איסורי מזבח פרק ה' הלכה ג'], העלה שאור או דבש בפני עצמן למזבח לשם עצים פטור, שנאמר ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח, לריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשם עצים וכו'. ע"כ.

דף ק"ו ע"א

פירשתי ואיני יודע מה פירשתי ואיני יודע מה פירשתי ואיני יודע כמה פירשתי יביא חמש מנחות של ששים ששים עשרונים שהן שלש מאות, דברי חכמים; רבי אומר יביא חמש מנחות של ששים עשרונים מאחד ועד ששים, שהן תשעה אלפים ומאה וחמשים.

מה שאמרו יביא ה' מנחות של ששים ששים כו', משמע דאפילו מנחת חלות ורקיקין יכול להביא עד ששים בכלי אחד, וכתב השפת אמת דצ"ע אי יעשה חלות גדולות כל כך, או עשרה מכל עשרון, וגם הפתיתין דהם אחד לשנים ושנים לארבע כדלעיל, ובחלות גדולות כל כך יהיה בכל פתיחה יותר מעשרון, וסיים דצ"ע בזה.

וועוד כתב דגם צ"ע במנחת מחבת ומרחשת לרבי אליעזר בן יעקב דאמר אפילו ששים עשרון אין לה אלא לוג, דכתיב למנחה ולוג שמן, אם כן איך יתכן, דהלא שם הכלי הוא על שם מעשיו, ומרחשת היינו ע"ש שמעשיה רוחשין מרוב השמן, ובששים עשרון הלוג כמאן דליתא ומה רחישה שייך בזה, ואי אפשר לומר דלא אזיל כרבי אליעזר בן יעקב, דלפירושו רש"י לעיל [ק"ג ע"ב] הא דטפי מששים אינו יכול לבלול אתיא כרבי אליעזר בן יעקב, א"כ הא דתניא הכא ה' מנחות של ששים כו' אתיא גם כן לרבי אליעזר בן יעקב וגם במחבת ומרחשת. וצ"ע:

במאי קא מיפלגי אמר רב חסדא במותר להכניס חולין לעזרה קא מיפלגי וכו', רבא אמר דכולי עלמא אסור להכניס חולין לעזרה, והכא במותר לערב חובה בנדבה קא מיפלגי וכו'.

ולכאורה הכונה שלרב חסדא לכולי עלמא מותר לערב כנ"ל, רק חולקים אם מותר להכניס חולין לעזרה, ולרבא לכולי עלמא אסור להכניס חולין לעזרה, ורק פליגי אם

כולל ומכון ראש פינה:

לבונה, לא יפחות מקומץ.

ולא התפרש מה הוא קומץ זה, האם קומץ של הבעלים המתנדבים, ובסברא הכי מסתבר, דכיצד ידע כמה להביא אם תלוי בכהן, או קומץ של הכהן, או קומץ בינוני והוא שיעור קבוע לענין נדר, כדרך שמצאנו בנודר שור שצריך להיות במנה. והביאו התוספות ירושלמי שקלים דפליגי אי לשיעור יד בעלים אי לשיעור יד כהן, והקשה הגרי"ז דאם נאמר יד הבעלים, צ"ע איך אפשר כשמביא דמי לבונה ונותן בשופר לידע שיעור קומץ הבעלים. וצ"ע.

ה' קמצים הם.

ורש"י דייק למה לא הביא הקטרת הקומץ. וכתב השפת אמת ליישב דכיון דזה מפורש בתורה וקמץ מלא קומצו לא חשבו, וכל האחרים דחשיב אין מפורשין בתורה.

נחושת לא יפחות ממעה כסף.

ומה הטעם לזה, כתב השפת אמת דצ"ל הטעם דפחות מזה לאו דבר חשוב היא ואין הדרך להתנדב כזה.

פירשתי ואיני יודע מה פירשתי כו'.

וכתב הרמב"ם [הלכות ערכין וחרמין פרק ב' הלכה י'], האומר הרי עלי כסף או זהב ולא הזכיר מטבע יביא לשון של כסף או של זהב יהיה משקלה עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, וכן אם פירש המשקל ושכח כמה פירש יביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי. ע"כ. ומה שהרמב"ם לא הביא זה הדין לענין מטבע רק במשקל, כתב השפת אמת דנראה דהוקשה לו דבמטבע יכול להביא מטבע הגדולה שבאותו זמן ולמה צריך להביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, להכי פירש הסיפא לענין משקל.

קרוב מלמד שמתנדבים עצים וכמה שני גזירין.

ואם כן הוא אתא מדרשה, וכתב השפת אמת דלפ"ז היה נראה דשני גזירין דוקא, דלא כמו שכתבו תוספות בשם ירושלמי דשקלים דעץ סגי בגזיר אחד, דאם כן למה נקט התנא שמתנדבים עצים וכמה שנים, הלא בקרא לא נרמז מזה והוה ליה למיתני מלמד שמתנדבים עץ. וכתב השפת אמת דלכן היה נראה דהירושלמי דשם אליבא דרבי קאי דס"ל דעצים הם קרבן, וזהו תליא אי אמר עצים או עץ, אבל לתנא קמא לעולם אינו יכול להתנדב רק שני גזירים.

ובמה שכתבו התוספות הנ"ל שהוא דוקא כי אמר עצים אבל כי אמר עץ מייתי גזיר אחד, בירושלמי שקלים [פ"ז הל"ד] נתנו טעם בדבר, דהשני גזירין שני קרבנות הן והראיה דשני כהנים היו מקטירין אותן, וכתב רבינו הגרי"ז דלכאורה צ"ע בטעם הדבר, דהא בתמיד עצמו היה גם כן הרבה כהנים מתעסקין ומ"מ הוא קרבן אחד,

וא"כ מאי ראייה הוי מזה שהם שני קרבנות, וכתב דבאמת אין זו קושיא, דבתמיד רק ההולכה היתה נעשית בהרבה כהנים אבל ההקטרה בעי כהן אחד, מה שאין כן גבי עצים דהתם ההולכה לא הוה כלל עבודה, ושני כהנים דאמרן קאי על הקטרה, ע"כ ראייה דשני קרבנות הן.

והנה עכ"פ מבואר דאפשר להביא גזיר אחד כשאמר עץ, ולפי זה צ"ע בגמרא דאמרין קרבן מלמד שמתנדבין עצים וכמה שני גזירין וכו', מאי זה שייך לקרבן עצים שני גזירין, הלא גם עץ אחד הוה קרבן עצים, והא דבעי שני גזירין זהו משום דלשון עצים שנים משמע, וא"כ מה זה דאמר דקרוב עצים הוי שני גזירין, וכתב רבינו הגרי"ז דנראה מזה דבאמת הקרבן הוא שני גזירין אלא באמר עץ משמע עץ אחד וע"כ סגי בגזיר אחד דגם כן יכול להקרב אף דהוי עץ אחד, אבל הקרבן הוא שני גזירין, אלא מכיון דהם שני קרבנות ולא קרבן אחד, אף דדינן להקרב שנים ביחד, בקרבן עצים מ"מ אפשר להביא גם עץ אחד.

והרמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ט"ז הלכה י"ג] כתב, האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ, הרי עלי עצים לא יפחות משני גזרים, עביין כמחוקות וארכן אמה, הרי עלי עץ מביא גזר אחד ארכו אמה, ואם רצה להביא דמי העצים יביא. ע"כ. הרי שאף על פי שפוסק כתנא קמא העתיק החילוק בין עצים לעץ, וצ"ע.

ובדברי הרמב"ם שכתב הרי עלי עצים לא יפחות משני גזירים עביין כמחוקות ואורכן אמה, העיר רבינו הגרי"ז והנה בגמרא זבחים [פ"ג ע"ב] איתא דרוחבן גם כן אמה, והרמב"ם הכא לא הזכיר כלל בענין רחבן רק בהלכות איסורי מזבח [פ"ז הל"ג] כתב דרחבן גם כן אמה, ועוד כתב שם וכמותן עושין לדורות, ומשמע שאין זה הלכה שדינן כך, אלא דכן עושין לדורות, אבל אין זה הלכה בהגזירין שיהיו לדורות כך, וגם לא נתבאר אם שני הגזירין יחד היה רחבן אמה או כל אחד ואחד היה רחבו אמה, ובאם כל אחד ואחד אמה צריך לומר דלמעלה היו מונחין כל אחד על חברו, דמקום המערכה לא היה כי אם אמה על אמה. והנה בגמרא שם כתב רש"י [ד"ה באמה] דלמה היה אמה גדומה, כדי שלא יצא ממקום המערכה ויקלקל להילוך הכהנים, וצ"ע דלמה לנו לטעם זה, דעל כרחך היה בזה הלכה שיהיה אמה על אמה, וכתב רבינו הגרי"ז דנראה דההלכה לא היה בזה כ"א שלא יפחות מאמה על אמה, אבל יותר היה מותר, ומשום קלקול הילוך הכהנים עשו אמה גדומה.

ובדעת רבי בשיעור העצים, כתב השפת אמת דאפשר דלרבי אין השיעור כלל שני גזירים, דיסודו של ת"ק הוא מקרא דגורלות הפלנו כו', ושם הביאו עצים למערכה, לא להיות קרבן בפני עצמו, ומה ענין שני גזירין לרבי כיון דבלאו הכי מגררין אותם לפירורין כדי לקמוץ מהם, כמו

דף ק"ז ע"א

ודלמא נסכא.

וכתב השפת אמת דפירוש הקושיא, דא"כ יהיה השיעור בכל שהוא. ובתוספות כתבו בשם הירושלמי שיעור צינורא שהוא מזלג קטן, אבל הרמב"ם פוסק דאם אמר זהב סתם צריך ליתן עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, וכתב השפת אמת דהוא תמוה דמהיכי תיתי דנחייביה כל כך כיון דלא פירש שיעור כל כמה דיהיב מקיים נדריה, וצ"ע שלא עמדו עליו בזה.

ובתוספות פירשו דנסכא זו חתיכה ידוע בשוק, וע"כ פירשו דהוה קמנה מדינר. והגרי"ז כתב דאפשר היה לפרש דהא דבעי הגמרא ודילמא נסכא היינו לא דהוי מדה קצובה, אלא מכיון דתלוי בלכך נתכוונתי, ע"כ פריך מנלן דנתכוין למטבע, ומכל מקום לפירוש התוספות נחא דלא פריך ודילמא נסכא כ"א בכסף ובהב ולא בנחושת, דכיון דנסכא זהו מידה ידועה רק בכסף וזהב ע"כ פריך בהו מנלן שיעור זה דלמא שיעור זה.

יביא כיום מרובה.

ולא נתבאר הטעם בזה. וכתב השפת אמת דעלה בדעתו לפרש דהכא מיירי שהתנדב שמן ויין לצורך נסכי ציבור, ובזה היה מקום לומר דכן הדרך להתנדב על צורך יום אחד, ולחומרא כיום המרובה. אמנם כתב דלא משמע הכי, בפרט לת"ק דמתנדב לוג, ועיין שם שהקשה עוד.

רבי אלעזר בן עזריה אומר או תור או בן יונה.

ובגמרא [ע"ב] ולא פליגי, מר כי אתריה ומר כי אתריה. והקשו על זה תוספות דהא קונין הקרבנות בירושלים, ותירצו דמ"מ דעת הנודר במקומו. ורש"י פירש מר כי אתריה, דיש מקומות דתור נמכר ביוקר מכבש, אבל הרמב"ם פירש מר כי אתריה, דבמקום שקורין עולה סתם גם עופות בכלל אז מביא תור, ע"ש.

ובמה שאמרו התוספות דאף על פי שהיו רגילין לקנות קרבנות בירושלים, מ"מ דעת הנודר לפי מה שרואה בעיר, הקשה רבינו הגרי"ז דהלא דעת הנודר הוא סתם לעולה, ולא לשיעור מסויים, אלא שדינו שיכול להביא בפחות, וע"כ אם יהיה לו עולה בפחות יוצא ידי נדרו בזה, וא"כ מה זה תלוי בדעת הנודר על פחות שבעירו. וכתב הגרי"ז דמוכח דתוספות סבירא להו דבאמת נקבע הנדר לא על עולה סתם, כ"א על פחות שבעולה, דדעתו על פחות שבעולה, ועל זה אמרינן דכיון דדעתו על פחות שבעירו על כן נקבע הנדר על זה, ולא מצי אח"כ לצאת ידי חובתו באחרת שהיא יותר פחותה מזו שבעירו.

מן הבהמה כו' פר ועגל איל כו'.

שאמרו אמר רבא ולדברי רבי, עצים טעונין קמיצה. אמר רב פפא לדברי רבי, עצים צריכין עצים.

וכן העיר רבינו הגרי"ז, דשני גזירין זהו דין רק בעצי המערכה, אבל לרבי דהוי קרבן עצים אין שייכות להשני גזירין, וכן כתב רגמ"ה להדיא דלרבי לא הוי שיעורן שני גזירין אלא מלא קומצו יקטיר, [אבל בתוספות לעיל [כ' ע"ב ד"ה מלמד] הביאו תוספתא דשקלים דגם לרבי הוי שיעורו שני גזירין, וצ"ע בטעמו של דבר].

ועוד כתב הרגמ"ה דשיריה לכהנים, וזה דלא כדברי התוספות [ד"ה והא איכא עולה ולעיל כ' ע"ב ד"ה לדברי] שכתבו דלרבי מקריבין הכל, ואף על גב דנקמץ מ"מ השירים גם כן נקריבין. [והעיר רבינו הגרי"ז דבאמת צ"ע מאין להם לשירים דין הקרבה, נהי דלא שייכי לכהנים שאין זה מידי דאכילה דיהא שייך בזה דין חלוקה אבל גם דין הקרבה מנלן, וצ"ע].

עוד כתב הרגמ"ה דלרבנן אותן גזירין קריבין ע"ג המערכה להכשר הקרבנות, וכתב רבינו הגרי"ז דצ"ע, דהא בעי מסירה לציבור, דמשל ציבור הן קריבין, והכא מיירי מדין קרבן יחיד, וא"כ אינו ראוי לדין הכשר קרבנות, ולא שייך בזה לב בי"ד מתנה עליהן דהוא קרבן יחיד, א"כ לא שייך זה ללב בי"ד מתנה, וצ"ע.

לדברי רבי כו' מלח כו' קמיצה כו' עצים.

וכתב השפת אמת דצ"ע, שיצטרכו גם לבונה כדין מנחה, בשלמא שמן י"ל דאין ללמוד משאר מנחה שהשמן נבלל בקמח מה שאין כן בעצים, אבל לבונה על המנחה למה לא נילף גם בעצים אי נקרא מנחה. וכתב ליישב, די"ל משום דמצינו עכ"פ מנחה בלא לבונה כגון בסוטה וחוטא לכן אין להצריך בעצים לבונה. וכתב עוד דבלאו הכי לא קשה מידי, דבאמת לא נקראו מנחה, דקרבן איקרי מנחה לא איקרי. אכן על זה קשה, דלעיל [כ' ע"ב] כתבו התוספות דרבי מקיש עצים למנחה ומה"ט בעי קמיצה והוא הדין ימין ונתנת הקומץ בכלי שרת, ואם כן הדרינן לתירוץ קמייתא.

האומר עלי לבונה לא יפחות מקומץ.

כתב רבינו הגרי"ז דלכאורה צ"ע לשון זה דלא יפחות, הא הוי ליה למימר דשיעורו בקומץ, ומשמע מלשון דלא יפחות דיש בזה שיעורין וסגי בשיעור הקטן, ובאמת אינו כן, אלא דהקטרת לבונה שיעורה קומץ, אלא דיכול להקטיר גם שני קמציין והוויין שני הקטרות. וכתב דמלשון הרמב"ם בפירוש המשניות בשקלים [פ"ו מ"ו] מתיישב זה, שכתב דבנותן דמי לבונה בשופר סגי בכל שהוא, ורק במביא הלבונה עצמה הוי ליה דין דלא יפחות מקומץ. וסיים הגרי"ז דמכל מקום צ"ע דאיך יקטיר הכהן בדמי הלבונה הלא לבונה אינה באה בשותפות, וצ"ע.

איתא בגמרא דכל אלו המשניות הם אליבא דרבי, וכתב השפת אמת דאף לדין עכ"פ שני מינים אינו יכול להביא מזה על זה, ומביא פר ואיל ושעיר, וכן כתב הרמב"ם [פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות]. וכתב עוד דפרשתי מן העוף ואינו יודע מה, צריך להביא תור ובן יונה דהם שני מינים:

דף ק"ז ע"ב

הרי עלי שור יביא הוא ונסכיו במנה, עגל יביא הוא ונסכיו בחמש, איל יביא הוא ונסכיו בשתיים, כבש יביא הוא ונסכיו בסלע.

פירש רש"י כך נתפרש דינו בתושבע"פ, ולכאורה הכונה להלכה למשה מסיני. וכתב השפת אמת דצ"ע מה פירוש, אי הפירוש שמחויב להביא בסך כזה, ואפילו פירש בהדיא שור בעשר סלעים מחויב להוסיף עד מנה, או עיקר הלכה באומר שור סתם כך שיעורו.

וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה דכל המחירים הללו היו המחירים הבינוניים לדברים אלו באותו הזמן ובאותה הארץ. וכן כתב במשנה תורה [הלכות מעשה הקרבנות פרק ט"ז הלכה ד], מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכיוצא בהם לא יביא כחוש ביותר שבאותו המין מפני שדמיו מועטין, ואינו חייב להביא היפה השמן ביותר שאין שם למעלה ממנו אלא יביא הבינוני, ואם הביא הכחוש יצא ידי נדרו. ע"כ. והרמב"ם לא כתב כלל הדין דשור הוא ונסכיו במנה, רק כפי שיעור בינוני של אותו מקום, שהוא הבין דשור ונסכיו במנה היה רק בדורם, שכך היה שיעור בינוני, ע"ש. ומ"מ אחרי זה סתם והביא דין זה דשור במנה עלי יביא שור במנה חוץ הנסכים אם כן משמע דלא תלה זה בזה, וצ"ע. ועיין עוד בסמוך מה שנביא מרבינו הגרי"ז בביאור דעת הרמב"ם.

וכתב השפת אמת דנראה דעגל מיד אחר חודש יכול להביאו ויהיה יפה חמשה סלעים עם הנסכים, ושור מיד אחר שנתו, ואז היפה שוה מנה עם הנסכים. אך צ"ע החשבון לענין כבש דמביא בסלע, ואיל בשני סלעים, א"כ ההפרש שיווי הבשר מבן חודש לשנה הוא כפול ובגסה ההפרש הוא פי חמישה מבן שנה לחודש, וצ"ע הטעם. ואולי לכך הוצרך רש"י לפרש דהוא הלכה למשה מסיני, כיון דהוי מילתא בלא טעמא.

שור במנה יביא במנה חוץ מנסכיו.

כתב השפת אמת דיש לעיין היכא דאמר בשני מינים אי גם כן דינא הכי, ד"ל דוקא במנה דאפילו בסתם שור דינו במנה, א"כ כיון דהוסיף לומר במנה היתה כוונתו חוץ מנסכיו, אבל באומר שני מינים שפיר יש לומר דנסכיו בכלל. ואפשר גם לומר איפכא, דמחייב תיתי יהיו הנסכים בכלל כיון דאמר שור בכך וכך ולא דיבר מהנסכים,

ומתניתין רבותא קמ"ל, דבשור במנה הוה אמינא כיון דבאמת דין השור ונסכיו במנה מסתמא נתכוין גם הוא לפי השיעור שנתנו חכמים, קמ"ל דמ"מ כיון דלא דיבר מהנסכים לא נתכוין רק על השור בעצמו. וצ"ע לדינא:

והנה מה שאמרו הרי עלי שור יביא הוא ונסכיו במנה, לפירוש התוספות אין זה דין מנה בגוף הקרבן דהא בהוולו הטלאים סגי בפחות, אלא דזהו שיעור בנדרו שמתחייב להביא בשור עם מנה, ומשום זה גם הנסכים מצטרפין, דחייבו הוא להביא במנה השור עם נסכיו, ואין זה דין בגוף הקרבן שיהיה בר מנה דאם היה כן לא היה שייך שיצטרפו הנסכים, וברמב"ם הנ"ל בהלכות מעה"ק [פ"ט הל"ד] פירש דלא יביא לא כחוש ביותר ולא שמן ביותר כ"א בינוני ולא ימעט בדמיו, ע"ש, וכתב רבינו הגרי"ז דמזה שכתב הרמב"ם שלא ימעט בדמיו מוכח דלא איירי הכא בדין המובחר של הקרבן, דזה כבר כתב בהלכות איסורי מזבח [פ"ז הל"א] וז"ל, לא כל דבר שאינו פסול מביא אותו לכתחילה, כיצד, היה חייב עולה לא יביא שיהיה כחוש וכעור ויאמר הרי אין בו מום, ועל זה נאמר וארור נוכל וגו', אלא כל שיביא לקרבן יביא מן המובחר. ע"כ. והאיסור הזה הוא דוקא באומר הרי עלי, או בחיובי תורה, אבל בנדבה לא שייך איסור זה דכך היא נדבתו, ורק דהיכי דפוטר חיובו בכחוש הוא דקאי בארור נוכל, וכן כתוב בקרא ארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר, והכא לא איירי מדין איסור זה, אלא דכאן איירי בדין תורת נדרים, דבנדרו יש דין שיביא נדרו מן המובחר שבדמים, אף על גב דבפחות גם כן סגי לדין מובחר דקרבן, אבל זה דין שיביא נדרו שעולה לו בלא מעט דמים וזהו גם כן דין מובחר. אמנם לפי זה צ"ע מאי דמצטרפי הנסכים למנה, הא כיון דהמנה הוי דין בהקרבן שיביא קרבן מובחר א"כ אמאי מצטרפי הנסכים, וכתב הגרי"ז דנראה דכונת הרמב"ם דאין זה כי אם שיעור בדמים [ולא בקרבן] דיש דין שיביא נדרו בלא מעט דמים כ"א בינוני אבל אין זה משום דין מובחר דהקרבן אלא שהמצוה היא שיקיים נדרו בלא מעט דמים, וע"כ שפיר מצטרפין הנסכים להשור לענין חיוב דמים שעליו.

שור במנה והביא שנים במנה לא יצא.

כתב השפת אמת דנראה דה"ה סתם שור דדינו הוא ונסכיו במנה, נמי אינו יכול להביא שנים במנה, ומה שנקט דוקא שור במנה, רבותא קמ"ל, דשור סתם כיון דחכמים תקנו שיביא יפה במנה ודאי אינו יכול להביא גרוע מזה אפילו שנים, אבל בפירוש שור במנה, דהוא לבד הנסכים, א"כ הוה אמינא דיכול להביא שנים כשיהיה כל אחד יפה עם הנסכים מנה, דנדרו היה רק שיעלה הדמים של הקרבן מנה, והוא הדין שנים, קמ"ל דנדרו היה דוקא על שור אחד שוה מנה לבד הנסכים. וכתב עוד דגם יש לומר דנקט שור במנה לומר דלא יצא אפילו דיעבד, ובשור סתם וודאי דיעבד יצא, אבל לכתחילה אפילו בשור סתם

דוקא הוא ונסכיו במנה ולא שנים במנה, אמנם סיים דצ"ע בזה:

שחור והביא לבן.

בתוספות כתבו שלבן ושחור חלוקים קצת, דאמרו אוכמא למשכיה סומקא [אדום] לבישריה חיורא לרדיא [לחרישה], ולכאורה לפ"ז אין דמיהן שוים, דמסתמא לרדיא שוה יותר, ולפי זה קשה למה לא נחלקו בזה רבי וחכמים דהוי כקטן והביא גדול. וכתב השפת אמת ליישב, דבאמת להכי נקט שחור ולבן ולא אדום, דלקרבן אין תועלת במשכא ורדיא, דרק הבשר קרב לגבוה, א"כ שחור ולבן שוין, אבל שחור ואדום אין הכי נמי דהוי קטן והביא גדול.

דף ק"ז ע"ב

תנן התם ששה לנדבה. כנגד מי אמר הזקיה כנגד ששה בתי אבות הכהנים שתקנו להם חכמים, שיהא שלום זה עם זה.

פירש רש"י שהוא משום שעורות של בהמות הנקחות מן השופרות היו לכהנים שמקריבין העולות, וכל זמן שאין המזבח בטל לא היו לוקחין מן השופרות, ואם לא היה להם אלא שופר אחד אתו לאינצויי, דשמא באותו יום של בית אב ראשון או של בית אב שני יביאו נדרים ונדבות הרבה לא יטול הבית אב מן השופר כלום, ובשאר ימות השבוע של אלו בתי אבות לא מייתו נדרים ונדבות כ"כ, ונמצא אותן בתי אבות מקריבות מן השופר שלא יהא המזבח בטל והוו עורות שלהם, ומנצי הנך קמאי בהדי הנך ואמרי יש לכם עורות ואנו אין לנו כלום, ואי משום הנך עולות שהביאו יחידים במשמרות שלנו משום מזולינו הוא, הלכך תקינו ששה שלא יטול זה משופרו של זה וכשהמעות באות נותנין אותן לששה שופרות.

והשפת אמת כתב דיש לומר דכשהיה מזבח בטל והוציאו מכל השופרות מה שהיה נמצא בהם, מכל מקום חילקו העורות לכל הבתי אבות בשוה, שהיה נרשם בשופרות יום א' יום ב', ומה שהיה משופר של יום ב' נתנו לבית אב של יום ב' אף על פי שהקריבום ביום א', דאל"כ מה תועלת היה בזה ודוחק לומר שביום א' לא הוציאו רק משופר של יום א' ויהיה המזבח בטל, דאין זה סברא כנ"ל. וכתב דאכן ברש"י [יומא נ"ה ע"ב] משמע דכל בית אב היה מקריב משופר שלו, וצ"ע.

שמחטטין בה פתילות.

וברש"י פירש שמפילין ראש הפתילה כשהוא שרוף. והרגמ"ה כתב מוחטטין מקנח הדשן של פתילה כשהוא עמום. והקשה רבינו הגר"ז דבכבה הנר הלא נידשנה הפתילה כולה והוי ליה כדשן ומאי מחטטין שייך בה, וצ"ל

שאיירי בדלא כבה, אלא דולק ונשרף למעלה קצתו, וזהו דמחטטין, משום דהפתילה כשרה עדיין, דאפילו בדישון המנורה בבקר גם כן אינה מסירה כיון דדולק, ובזה יהיה מבוארים דברי הרגמ"ה הנ"ל, והיינו שהוא דולק עדיין ולא כבה, דבכבה כתב דמקנחין, אלא דבמקנחין פירש כשהשמן והפתילה כולה כלה, וצ"ע למה פירש דכולה כלה, הא אפילו נשאר אלא דכבה גם כן מקנחין, וצ"ע.

אזרח מלמד שמתנדבין יין.

כתב רבינו הגר"ז דאם ילפינן גם כן לשמן מקרא זה יהיה לפ"ז נפק"מ, דכי היכי דנתמעט עכו"ם מהבאת נסכים מקרא דאזרח ה"נ נתמעט מהבאת שמן מהאי קרא גופיה, אבל אם ילפינן לשמן מקרא דמנחה, יהיה גם בעכו"ם דין נדבת שמן.

דף ק"ח ע"א

ומותר עשירית האיפה.

כתב רש"י, אם הפריש מעות לעשירית האיפה של היום וניתותרו שוב אין יכול לצרפן לשם מחר, וכתב רבינו הגר"ז, צ"ע מאי שנא משעירי הרגלים שלא קרבו ברגל זה שיקרבו לרגל הבא, וה"נ חביתי כ"ג יתכשרו למחר, וכתב דנראה בזה דהטעם דאינן ראוין למחר הוא משום דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין, וע"כ אינו יכול לצאת ידי חובתו בחביתין של אתמול, אבל בקרבנות ציבור אף שהן גם כן דבר שבחובה, אבל מכיון שהם של ציבור לב בי"ד מתנה עליהם, אבל בחביתין של כ"ג שהן קרבן יחיד לא שייך בזה לב בי"ד מתנה וע"כ לא חזו למחר.

דף ק"ח ע"ב

פירשתי ואיני יודע כו' הגדול שבהם הקדש.

כתב השפת אמת דאין מוכן הטעם, כיון דגם בינוני הוי עין טובה לענין מקדיש סתם, ולמה בפירש נתלה שבוודאי הגדול הקדיש, וכתב דמתוך ההכרח עלה בדעתו לפרש דבבא זו פירשתי קאי ארישא דלא היו רק שנים, וקמ"ל דכמו בסתם הגדול הקדיש הוא הדין בפירשתי ואיני יודע נמי הגדול הקדש. אמנם הרמב"ם כתב בהדיא דנותן הגדול בלבד, ומשמע אפילו ביש שלשה, וכן משמעות המשנה, וצ"ע הטעם. וכתב דקצת יש ליישב אי נימא דעיקר הטעם ברישא הואיל ואמר אחד, דהא שור בשזורי מסיק הגמרא דהגדול הקדש, א"כ י"ל דלשון אחד ריעותא הוי דמשמע קצת דבידו לברור איזה הוא ולכן גם בינוני בכלל. מיהו בשנים ע"כ הגרוע אינו מקדיש, רק בבינוני אמרינן כן מטעם תיבת אחד, ולהכי בפירשתי ואיני יודע מה, כיון דליכא ריעותא מלשון אחד אמרינן דבעין יפה ממש הקדיש, וצ"ע:

דף ק"ט ע"א

אמר רב יהודה כהן ששחט לעבודת כוכבים, קרבנו ריח ניחוח וכו' שחיטה לאו שירות הוא.

בהמשך הסוגיא דנה הגמרא בשאר עבודות שעשה לעבודה זרה, האם פוסלות אותו מעבודה, והרמב"ם [הלכות ביאת המקדש פרק ט' הלכה י"ג] פסק, כל כהן שעבד עבודה זרה בין במזיד בין בשוגג אף על פי שחזר בתשובה גמורה ה"ז לא ישמש במקדש לעולם שנאמר ולא יגשו אלי לכהן לי, אחד העובד אותה בשירות כגון שנעשה כומר לעבודה זרה או המשתחוה לה או המודה בה וקבלה עליו באלוה הרי זה פסול לעולם, עבר והקריב אין קרבנו ריח ניחוח אף על פי שהיה שוגג בעת ששרת או שהשתחוה או שהודה, אבל השוחט לעבודה זרה בשוגג אם עבר והקריב קרבנו ריח ניחוח ונתקבל שהרי לא שרת ולא נעשה כומר אלא שחט בלבד והוא שוגג ואף על פי כן לכתחלה לא יעבוד. ע"כ.

ואף שאמרה הגמרא דשחיטה לאו שירות היא, מכל מקום חילק הרמב"ם להלכה בין שוגג למזיד, ויסודו מהגמרא לקמן, ואזדו לטעמייהו, דאתמר הזיד בשחיטה רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחוח, ורב ששת אמר אין קרבנו ריח ניחוח. רב נחמן אמר קרבנו ריח ניחוח, דלא עבד שירות; רב ששת אמר אין קרבנו ריח ניחוח, נעשה משרת לעבודת כוכבים. ע"כ. והוא שכתב הרמב"ם הטעם שנעשה כומר לעבודת כוכבים, ולכן פסול אף שלא עשה מעשה שירות.

ומה שנפסלו הכהנים הנ"ל לעבודה עולמית אף שחזרו בתשובה שלימה, אף שאמרו שאי דבר העומד בפני התשובה היינו כלפי שמיא, ויתכן אף שהזדונות יהפכו לזכויות בשב מאהבה, אך מכל מקום הוא גנאי למזבח, וכמו שאין ממנים למלוכה וכיו"ב גרע וספר וכו', אף שהוא צדיק וקדוש כאבא אומנא במסכת תענית, כן הוא כאן הדבר הזה.

דף ק"ט ע"ב

הלבישו באונקלי וחגרו בצילצול, העמידו אצל המזבח.

והתמהון ברור, וכי לא ראו שמעי או חוניו כהן גדול מימיו שהוא לבוש שמונה בגדים, והלא אביהם היה כהן גדול, ומנין לו רעיון כזה ללבוש בגדי נשים בחינוך עבודתו. וכתבו האחרונים דאף שבודאי ראה, אבל לא ראה כהן גדול ביום חינוכו, והדבר מובן, שהרי שמעון הצדיק שימש ארבעים שנה בכהונה גדולה, ובניו לא ראו מעולם כהן גדול שנכנס לעבודתו, ולכן יכול היה להטעותו בזה.

ובזה מיושבת קושיית התוספות איך מינה שמעון הצדיק כהן גדול שאינו יודע סדר העבודה, הרי אינו ממלא מקום אביו, ותימצו שהיה ממלא מקום אביו ביראת חטא, והיד דוד כתב לחדש לפי זה שאף שהכהן הגדול צריך להיות גדול מיתר אחיו אף בחכמה, הני מילי בסתם מינו, אבל בבן שירש מקום אביו די אם יהיה מקום אבותיו ביראת חטא אף שאינו גדול יותר מאחיו הכהנים בחכמה. ולפי הנ"ל אין צריך לבא לכל זה, שיתכן שהיה גדול בחכמה, אך בזה הטענה, ולא ירחק לומר שהסביר לו כי ענין מיוחד ביום חינוכו לעשות נחת רוח לאשתו על פי קבלה, שכנסת ישראל נמשלה לאשה, והכהן שושבינא דמטרוניתא וכו' וכו', כאשר מצאנו בזמנינו שיש ששבע תועבות בלבם ויודעים לתרץ את מעשיהם על פי סתרי עליון, ומובן שיכול לומר לו שמה שלא ידע ולא שמע מזה, כי אין מגלים זה רק בלחישה ליחידים שבדור, וכנהג דברי הבל המתיישבים על לב החפצים באורות והאורות, וד"ל.

אלא לא קיבל עליו חוניו, שהיה שמעי אחיו גדול ממנו שתי שנים ומחצה, ואף על פי כן נתקנא בו חוניו בשמעי אחיו וכו'.

מכאן לימוד גדול לכל המתקדשים והמטהרים, ובעיקר בעניינים של בן אדם לחבירו, שלפעמים שואלים אדם האם אכפת לך לוותר כך וכך, או האם תקפיד שפלוני יעשה כך וכך, והואיל ובאותה שעה אינו רואה את השני בהצלחתו אינו חל ואינו מרגיש ומסכים ומרגיש עצמו צדיק גדול... אך לאחר מכאן כשרואה שחבירו מצליח במה שויתר לו, והוא אין לו כל כך, הרי הקנאה בוערת בו שבעתיים, רח"ל, ומי שעוסק בדיני ממונות יודע שאלו מעשים שכמעט בכל יום, כי האדם הקטן מדמה שהוא גדול, וכשם שהשבע מדמה שיכול הוא לצום שבוע כן הוא זה שלא ראה מול עיניו את טובת חבירו, ורק אדם גדול באמת יודע מתי לוותר ומתי יש להזהר, שמא יהיה הנסיון גדול מידי, ועיקר הזהירות היא בקנאה תאוה וכבוד, שהם המלפפים את כל מהות האדם, ביודעים ובלא יודעים, וד"ל.

תניא, אמר רבי יהושע בן פרחיה בתחלה כל האומר עלה לה, אני כופתו ונותנו לפני הארי, עתה כל האומר לי לירד ממנה, אני מטיל עליו קומקום של חמין.

ביארו המפרשים, שבבריחה מן הכבוד אמר כופתו לפני הארי, שספק יאכל ספק לא יאכל, אבל כשרוצים להוריד אותו מן הכבוד הרי הוא מוכל לשפוך עליו מים רותחים בידים מיד, וד"ל.

אלו גלות שבבבל וכו'.

כתב רבינו המהר"ל, יראה פירושו כי השם יתברך גזר על ישראל בבלה יובאו ושם יהיו [רמ"כ כ"ז], ומאחר שהיתה

גזירת השם יתברך כך עליהם וכאילו היה ארצם מקומם, כי בבל ראויה אל גלות ישראל, שכך אמרו בפסחים [פ"ז ב'] למה הגלם בבלה מפני ששלחם לבית אמם, כי אברהם היה מארץ כשדים, ולפיכך נחשב כאילו היתה ארצם. אבל שאר ארצות נאמר עליהם [דברים כ"ח] ובגוים ההם לא תרגיע ולא תמצא מנוח לכף רגליך, כי הדבר שאינו במקומו אינו נוח כלל. ודבר זה הוא סיבת הגירושים והטלטולים שהם בגלות הזו ובמדינות הללו [ארצות אירופה], כי לא גזר השם יתברך על ישראל בארצות אלו כמו שגזר על ישראל בבלה יובאו ושם יהיו. ועוד נראה מפני כי בבל קרובה אל ארץ ישראל מצד הלשון שהוא קרוב אל לשון הקודש שהוא שייך אל ארץ ישראל, והיו בעלי שכל יותר, ואף שלא היו במדרגת ארץ ישראל, מכל מקום היו בני חכמה מאוד עד שהיו קרובים אל ארץ ישראל, ולכך נחשבים בני בבל כזכרים ובשאר ארצות כמו נקיבות.

הביאו בני מרחוק אלו גליות שבבבל שדעתן מיושבת עליהם כבנים.

פירש רש"י, דעת זכרים מיושבת עליהם יותר משל נקיבות. וכתב הבן יהודע, י"ל במאי איירי, אם בענין הרחבת השכל דאמרו רז"ל נשים דעתן קלה, הוה ליה למימר דעתן נוספת או רבה, ואמרו מיושבת משמע דהזכרים אין להם טרדת השכל כמו הנקיבות, ובאמת קחזינן להפך, כי לזכרים יש להם טרדת השכל עשר ידות על הנקיבות, מאחר דפרנסת הבית עליהם יש להם טרדה גדולה במציאת הפרנסה, אבל האשה יושבת בירכתי ביתה ואין לה טרדה בפרנסה, שהאיש מביא ומניח לפניה. ונ"ל דלשון בן ובת יאמר על זמן קטנותם, שלא גדלו בשנים הרבה, והבת יש לה טרדה גדולה בשביל נשואין שלה שמא לא יוכל אביה למצוא לה נדוניא, ובמה תנשא, ושמא תפול בחלק רע בליעל ושמא לא תמצא חן בעיני רואיה לישא אותה, וכזאת וכזאת מחשבות שונות עוברים בלכבה ויהיה לבה טרוד בדבר זה, וגם אחר שתנשא עדיין לבה טרוד ודעתה מבולבלת שמא לא תתעבר וישא בעלה אשה אחרת, אבל הזכר אין לו שום טרדה מדברים הן מצד הנשואין כי הוא לוקח ממון ואינו נתון, הן מצד העקרות כי הוא מושל באשתו ואגידה ביה בכל אופן שיהיה:

מצור ועד קרטיגני וכו'.

ביאר רבינו המהר"ל, דהיינו שמכירין שהשם יתברך הוא העלה ואת ישראל שהם העלול, ולכך אמר את ישראל ואת אביהם שבשמים. וכל האומות מודים כי ישראל הם העם הנבחר מן השם יתברך, אבל אותם שהם בקצה המזרח ואותם שהם בקצה המערב הרחוקים מן הישוב, הם יוצאים מן השווי אל הקצה, ואין מכירין העלול הם ישראל ואת אביהם הוא העילה. וביאר

המהר"ל את הענין לעומקו, מדוע הוא כן, כי אין ראוי אל העלול והם ישראל רק האמצע, הוא ארץ ישראל שהוא באמצע העולם, ולכך הרחוקים אל הקצה אין מכירין ישראל ואביהם שבשמים. ומקשה מדכתיב כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים, והיה סבור מדכתיב גדול שמי אין זה רק שמכירין שהוא העילה שמתגדל על העלול. וקאמר דקרי ליה אלוה רבא, ולא שיהיה הוא יתברך העילה לגמרי, כי בזה אין מכירין אותו וכל זה שיוצאים אל הקצה לגמרי.

מצור ועד כו' מכירין את ישראל ואת אביהם כו'.

כתב המהרש"א, נקט מתחלה ישראל כו', דעל ידי ישראל שלמטה נתפרסם אלהותו יתברך יכולתו בעולם התחתון ושהוא אלהי ישראל ומשגיח על הארץ דהיינו אביהם שבשמים, אבל מצור כלפי מערב כיון דאין מכירין ישראל אין מכירין אביהם שבשמים שהוא משגיח בעולם השפל, אבל הוא אלהא דאלהיא כדמסיק שהוא אלהי האלהים, ולאותן אלוהות שתחתיו נתן כח וממשלה למטה ואין הוא משגיח בעולם התחתון, וק"ל:

כאילו מקטירין ומגישין לשמי כו'.

שהם עיקר העבודה הקטרת האימורים מכל הזבחים לשמים. ואמר ומנחה טהורה זה הלומד תורה כו' כי המנחה הוא לחם אלהיו כמו כן התורה שנאמר לכו לחמו בלחמי גו'.

מנחה טהורה זה הלומד תורה בטהרה.

כתב רבינו המהר"ל, פירוש, כי התורה צריך שתהיה במחשבה טהורה, ואם מחשבתו יש בו הרהורים של עבירה מטמא מחשבה זאת תורתו ואין כאן מנחה טהורה.

בבית ה' בלילות מאי בלילות אר"י אלו תלמידי חכמים כו'.

דלפי פשוטו דקאי אעבודת בית המקדש, ואם כן מאי בלילות הא עיקר עבודה בימים הוא ולא בלילות אלא אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה כו', דביום האדם טרוד בעסקיו ובלילה הוא פנוי כדאמרינן יזיף ביום ופרע בלילה, וקאמר כאילו עוסקים בעבודה, דעיקר קרא מיירי ביה, אלא דמלת בלילות הוא רמז על עסק התורה שהיא כעבודה וק"ל:

אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה.

כתב רבינו המהר"ל, פירוש דוקא בלילה, מפני שביום עוסק אדם בעסקיו ובלילה הוא מפקיד רוחו ונפשו אל השם יתברך, וכאשר הוא עוסק בתורה בלילה, אז מקריב נפשו אל השם יתברך על ידי התורה שהיא הדביקות בו יתברך, ולפיכך העוסק בתורה בלילה כאלו הקריב נפשו אל השם יתברך, והבן דבר זה ממה שכתוב [תהלים מ"ב]

יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי, ודרשו [הגיגה י"ב ב'] כל העוסק בתורה בלילה מושך עליו חוט של חסד, הרי שקרא התורה שבלילה שירה, והשירה היא שהעלול משתוקק אל העילה להתדבק בו יתברך. כך פירש רבינו המהר"ל.

מזבח בנוי וכו'.

כתב רבינו המהר"ל, פירוש, מיכאל שר הגדול הוא סיבת התקשרות העולם בעילתו, ומיכאל שר הגדול אמצעי ששב העולם אל עילתו. ולפיכך אמר כי הוא מקריב על המזבח נפשותיהן של צדיקים, ולמה מקריב נשמותיהן של צדיקים, מפני כי נשמותיהן של צדיקים הם יותר ראשונים אל השם יתברך מכל הנמצאים, והם מתקרבים אליו לגמרי ואין דבר קרוב יותר, ולפיכך הם נקראו קרבן, ודבר זה הוא כפרה על ישראל.

ודבר זה תבין, ממה שאמרו [מו"ק כ"ה א'] מיתת צדיקים כפרה על ישראל, וזהו בעצמו הקרבת הנשמות. כי כל התעלות אל השם יתברך הוא כפרה וסילוק חטא, אשר החטא מרחיק ישראל מן הקדוש ברוך הוא, ולפיכך אמר כי הקרבת נשמת הצדיקים הוא כפרה על ישראל, ורבי יוחנן סבר כי תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה כאלו נבנה בית המקדש בימיהם, וזה מפני כי העוסק בתורה שהיא עבודה שכלית, מעלה עליהם הכתוב כאלו נבנה בית המקדש בימיהם, כי כל ענין העבודה הוא רק כי על ידה האדם מתקרב אל השם יתברך, וזהו לשון קרבן כי על ידו מתקרב האדם אל השם יתברך, ואין התקרבות אל השם יתברך רק על ידי התורה, שעל ידה הוא הקירוב והדבוק בו יתברך, ולפיכך תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה כאלו נבנה בית המקדש בימיהם ומקריבין קרבן בתוכו.

זאת התורה וכו'.

כתב רבינו המהר"ל, ביאור זה, כי התורה בלילה נחשבת כאלו היא מקריב קרבן, כי בלילה האדם נחשב כאלו אינו במציאות, כי מציאות האדם ביום דוקא, ובלילה נחשב כאלו אינו נמצא. וכאשר עוסק בתורה מתדבק עם השם יתברך, ונחשב סילוק שלו שהוא מצד הלילה הוא סילוק אל השם יתברך, ודבר זה נחשב קרבן כאשר מסלק עצמו אל השם יתברך. ואמר כי תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה כאלו בית המקדש נבנה בימיהם, ור"ל כי העבודה וכן בית המקדש הכל קדושה אלקית, וכמו שהכתוב אומר [מלכים א' כ"ח] הכל מיד ה' עלי השכיל כל תבנית הבית, ואם כן כל ענין הבית שכלי ואין עיקר הבית העצים והאבנים הגשמיים כלל, כי לא היה בית גשמי כמו שאר בית, אבל היה בית אלקי נבדל ודבר זה הוא עיקר. ולפיכך תלמידי חכמים העוסקים על ידי השכל הבלתי גשמי בעבודה ובעבודת הבית המקדש,

נחשב כאלו הבית נבנה והקריבו קרבן. ודבר זה בפרט אצל העבודה, שאין עיקר העבודה רק ענין אלקי.

ור"ל סבר כי העוסק בתורה כאלו הקריב עולה, כי על ידי הקרבן מתדבק האדם בו יתברך ויוצא האדם ממדרגת הגשמיות, ודבר זה נעשה על ידי התורה גם כן, כמו שהתבאר למעלה.

ורבא סבר כי העוסק בתורה הוא עם השם יתברך מתדבק בו, וכל ענין הקרבן אינו רק לקרב האדם אל השם יתברך אחר שהיה רחוק, ואילו העוסק בתורה הוא עם השם יתברך מבלי הסרה, לכך אינו צריך קירוב כלל רק שהוא עם השם יתברך תמיד. ואם אמר כאלו הקריב עולה היה משמע כמו עולה ולא יותר, והעולה היא לשעה בלבד, ואם כן התורה אינה גם כן רק לשעה בלבד, וז"ש שאינו צריך לעולה, כי העוסק בתורה הוא תמיד עם השם יתברך ולכך אינו צריך לא עולה ולא חטאת ודבר זה מבואר.

ורבי יצחק סבר כי העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה וכל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכן כולם. ופירוש זה, כי כאשר הוא עוסק בתורת עולה, יש לו עוד דביקות יותר במה שהוא עוסק בדבר שעל ידו הדביקות, דהיינו קרבן עולה או חטאת או אשם, וזהו יותר ממה שהוא עוסק בשאר תורה, כי העולה על ידה דביקות מיוחד והחטאת גם כן על ידי החטאת דביקות מיוחד שהוא דביקות של כפרה, ועל ידי שלמים יש לו דביקות של שלום, עד שכל קרבן וקרבן יש לו דביקות מיוחד שיש לו על ידי עולה, וכן העוסק בתורת חטאת יש לו אותו דביקות שיש לאדם על ידי קרבן חטאת. ודמיון גמור יש לתורה אל קרבן, שהקרבן נאמר עליו [ויקרא א'] אשה ריח ניחוח, וכן התורה היא אש והיא נחת לה' ברוך הוא, ובלבד שיכוין לבו לשם שמים, כי אצל השם יתברך הכל אחד הרבה ומעט, ולפיכך אם אין מכוין לבו לשם שמים, בזה יש הפרש בין הרבה ובין מעט, אבל לא כאשר מכוין לבו לשם שמים כי מצד השם יתברך הכל אחד.

לעולם זאת על ישראל, אמר רב גדל אמר רב מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב.

כתב הבן יהודע, י"ל מה שייכות יש לדרשה זו עם דרשה הקודמת. ונ"ל בס"ד דקשיא ליה לתלמודא בדרשה הקודמת, תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה כאלו עוסקים בעבודה, והלא עבודה בלילה ליכא גם בזמן שבית המקדש קיים, לכך הביא דמזבח יש למעלה ומיכאל מקריב עליו קרבן, ושם למעלה אין הפרש בין יום ללילה דאין להם חושך ואיכא עבודה גם בלילה. ומה שהביא דברי רבי יוחנן דאמר כאלו בנה בית המקדש בימיהם, גם בזה יש סמך למאמר דלעיל, דקשיא ליה איך קאמר כאלו עוסקים בעבודה, והלא הם עוסקים בתורה בכל מקום, ואם חשיב עסק התורה עסק עבודת

קרבת, נמצא מקריבים חוץ לבית המקדש ואסור משום שחוטאי חוץ, לכך הביא הא דרבי יוחנן כאלו נבנה בית המקדש בימיו, נמצא על ידם נעשה לבית המדרש וכל מקום שלומדים בו דין בית המקדש והוא ליה מקריב בבית המקדש:

אינו צריך לא עולה ולא מנחה.

כתב הבן יהודע דנראה לדקדק לדרשת ריש לקיש דקאמר כאלו בכף הדמיון אין זה עולה ומנחה ממש, אבל רבא סבירא ליה עולה ומנחה ממש, לזה אמר אינו צריך עוד לעשות עולה ומנחה דדי לו בזה, ונקיט עולה בתחלה, לא מבעיא עולה דכולה כליל ואין בזה הפסד לכהנים, אלא אפילו קרבנות דאיכא בהו הפסד לכהנים אינו צריך להביא עוד:

אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון את לבו לשמים.

וכתב הבן יהודע דנ"ל דאמרו רז"ל בקדושין דף ט"ל ע"ב ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה, וכתב הרב ערבי נחל בשם השל"ה ז"ל שגם שמירת מצות לא תעשה נחשבים למעשה במה שמתעורר האדם לחשוק הדבר ההוא בלבו ומתעורר ואומר הנני מניח לעשות בשביל שצוני הבורא יתברך שמו, כהא דתניא רשב"ג אומר אל יאמר אדם אי אפשרי בבשר חזיר אלא יאמר אפשרי ואפשרי, ומה אעשה אבי שבשמים גזר עלי עכ"ד, ע"ש, נמצא הביטול שמבטל חשקו ותאותו בעבור גזירת השי"ת חשיב מעשה, ולכן נותנים לו שכר כעושה מצות עשה, וז"ש אחד המרבה, שעושה מצות עשה שבהם מרבה כוחות הקדושה ומרבה כח היצר הטוב וכח הנפש שלו, ואחד הממעיט, ששומר מצות לא תעשה, שממעיט כח היצר הרע והתאוה שבו בעת שמבטל חשקו ותאותו, שכר אחד להם, דזה גם כן חשיב עשה מצות עשה אך בתנאי שמכוין לבו לשמים, ר"ל הא דמבטל חשקו ותאותו הרעה לאו משום מורא בשר ודם או שאר סיבות, אלא בשביל כבודו יתברך שצוהו שלא לעשות איסור זה:

או יובן על דרך שאמרו רז"ל גדולה עבירה לשמה כמצוה שלא לשמה, ומצינו גבי אהרן הכהן ע"ה וגבי יעל שקבלו שכר על מעשה עבירה בשביל שהיתה כוננתם לשם שמים, וז"ש אחד המרבה במצות אשר צוה ה' לעשות אותם, ואחד הממעיט שעושה מצות שצוה ה' שלא לעשותם, ונמצא ממעיט בשמירת הלאוין כאשר עשה אהרן הכהן ע"ה בעגל, ויעל בסיסרא, ואליהו זכור לטוב בשחוטאי חוץ, וכיוצא, גם זה מקבל שכר, אך בלבד שיכוין לבו לשמים, שתהיה עבירה לשמה:

ואומרו יכוין לבו לשמים, שמים אש ומים הפכיים הם ועושים שלום זה עם זה, שדרים יחד בשביל לקיים רצון

הבורא יתברך שטרף אש ומים ועשה מהם שמים, כן בלב האדם יש משכן ליצר הטוב ומשכן ליצר הרע והם הפכיים, אך הצדיק יעשה שיהיה שלום ביניהם, כמ"ש גבי אברהם ומצאת את לבבו נאמן לפניך [נחמיה ט"ה], לבו לא נאמר אלא לטוב, ר"ל יצר הטוב ויצר הרע ביחד, וזהו יכוין תכונת לבו שיש בו שני הפכיים כמו שמים שהם מאש ומים דהפכיים הם ועושים שלום ביניהם, וכמ"ש המפרשים על מ"ש עושה שלום במרומו, הוא ברחמי עושה שלום עלינו:

מאי קרא מתוקה שנת העובד כו'.

ר"ל, העובד המביא קרבנות לעבודת בית המקדש אם מעט אם הרבה יאכל בקדשים ובאכילת מזבח ובאכילת כהנים מתוקה לשניהם אם יכוונו לבם לשמים, והשובע לעשיר שיהיה עומד בעשרו ולא מביא אפילו קרבן עני איננו מניח לו לישן כפשטיה. ורב אדא ב"א דאמר מהכא ברבות הטובה גופו, ר"ל לפי רבות הטובה רבו אוכליה בקדשים שמביאים, שזה שמביא קרבן עשיר ודאי דרבו אוכלים ביותר, אבל מה כשרון לבעליה שמביא דבר שרבו אוכליה, שהרי אין לו יתרון בזה כי אם לפי ראות עיניו, דהיינו לפי מראית העין אבל האמת דשווין הן לפי הכוונה לשמים וק"ל:

רב אדא בר אהבה אמר מהכא ברבות הטובה רבו אוכליה, ומה יתרון לבעליה כי אם ראות עיניו.

פירש רש"י, לבעליה זה הקב"ה, כי אם ראות עיניו שזה מתכוין לטובה. וכתב הבן יהודע, והיינו כי המעשה גלוי לכל, אך הכונה והשמחה אין רואה אותה אלא הקב"ה, והוא רואה הכונה והשמחה של זה הממעיט בשמחה כמו אותו המרבה, לכן אחד המה בשכרן במתנה לחיים בארץ החיים:

ודע כי שמעתי שהקשה עט"ר הרב מו"ר זקני רבינו משה חיים זלה"ה לתלמידים, למה ליה לתלמודא הני קראי, והלא למדנו זה מדכתוב ג' פעמים ריח ניחוח בבהמה ובעוף ובמנחה וכנזכר במשנה. ותירץ להם דקרא דמתוקה שנת העובד בא ללמד דאפילו אם הוא עני והביא קרבן עני, אך אותו זמן היה עשיר באמת כגון שנפלה לו ירושה במקום אחר, ועדיין לא ידע בה, אפילו הכי קרבנו רצוי ויש לו שכר, ופסוק ברבות הטובה בא ללמד על עני שהביא קרבן עשיר אע"פ שהוסיף על חיוב שלו, עם כל זה צריך שיכוין לבו לשמים, ולא יועיל לו יתרון זה שהביא תוספת על החיוב שלו, יען כי ברבות הטובה שהביא קרבן עשיר אע"פ דרבו אוכליה הכהנים, עם כל זה מה יתרון לבעליו, הקב"ה, כי אם ראות עיניו שזה היה מתכוין לטובה, וזה העיקר, ובעבור הכונה שאין נראית אלא לעיני השי"ת ישפיע לו שפע טובה וברכה וחיים:

מאי כתיב בפרשת קרבנות שלא נאמר בהן אל ולא אלהים כו'.

משום דהקרבנות על הרוב באין לרצות ולפייס את מדת הדין על חטא האדם, ולא היה לו לכתוב בכלם ריח ניחוח לה' שהוא מדת הרחמים, אלא שיהיה ריח ניחוח לגבי מדת הדין אל או אלהים, ולא נכתב כן אלא כדי שלא ליחן פתחון פה לבעל דין לחלוק, שלשון זה כתיב גם בעבודה זרה בעבודתה, כגון לא תשתחוה לאל אחר ואלהים אחרים, שלא יאמרו שהקב"ה שהוא אלהא דאלהים כדלעיל נתן לאלהים אחרים כח וממשלה בשפלים וצוה לעבדם, לכך כתיב שם ה', שאין לעבוד רק לשם המיוחד.

שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק.

ביאור זה, כי הקרבן מורה על כי הוא יתברך אחד, שכל הנמצאים שבים אליו והוא אחד, שזהו ענין הקרבן הוא השבת הנמצאים אל השם יתברך, וכאשר הכל שב אליו בזה הוא אחד. וזה השם בפרט הוא שם המיוחד, ולכך לא נזכר מכולם אצל קרבנות רק שם המיוחד, וזהו שלא ליתן פתחון פה לבעל דין לחלוק, שאם היה נזכר שם אחר, היו אומרים כיון שאין העבודה לגמרי לשם המיוחד, יש לבחור גם כן אלקים אחרים ולכך לא נזכר רק שם המיוחד.

מסכת חולין

מסכת זו, ששמה באמת שחיטת חולין, להבדיל ממסכת זבחים ששמה באמת שחיטת קדשים, עוסקת בכלל ענייני המטבח היהודי, הנוגעים לענייני הבשר שבו, ובכלל זה כל הנאכל מן החי, אף מה שאינו מוגדר אצלנו בשר להלכות בשר וחלב, כגון דגים וחגבים, ולכן זו אחת מן המסכתות הנוגעות ביותר להלכה, ורוב רובו של חלק יורה דעה בטור שולחן ערוך יסודו ממסכת זו, ולכן מוצאים גם בפירוש רש"י במסכת זו שינוי משאר מסכתות, שכן רש"י נדרש בפעמים רבות לפסק ההלכה בסוגיות השונות, ולפעמים אף נושא ונותן בדברי רבותיו וחכמי דורו בנוגע לנידונים ההלכתיים שבהם עוסקות הסוגיות. כמובן שלא שייך להקיף במסגרת עלון זה את כל הנידונים ההלכתיים שבמסכת זו והדעות בהם, כי קצרה היריעה להכיל, אך מכל מקום ננסה בעזרת השם להביא את עיקרי הדברים והיסודות במסכת יסודית זו, כדי שיכול לרוץ העוסק בהלכות אלו, ולא יהיו המושגים שבה זרים ללומד.

ובעיקר ענין שחיטה, האם אפשר להגדירה בתור מצוה, דנו בזה האחרונים, וז"ל ערוך השולחן [יורה דעה סימן א'], שחיטה היא מצוה עשה ואינה חיובית כשופר וסוכה ולולב, דאם אינו רוצה לאכול בשר אין עליו חיוב לשחוט,

אלא שכל הרוצה לאכול בשר מצוה עשה שישחוט ואח"כ יאכל, שנאמר [דברים יב, כא] וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך, וכן היה שחיטתה מן התורה שנאמר בבכור בעל מום אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל [שם כב] הא למדת שחיה כבהמה לעניין שחיטה [רמב"ם שחיטה פ"א הל' א' וסמ"ג עשין ס"ג], וכן עוף שחיטתו מן התורה, דכתיב אשר יצוד ציד חיה או עוף ושפך את דמו, מלמד ששפיכת דם עוף כשפיכת דם חיה [ספרי פ' ראה], ותני בר קפרא זאת תורת הבהמה ועוף לכל נפש החיה הרומשת במים, הטיל הכתוב עוף בין בהמה לדגים, לחייבו בשני סימנים אי אפשר שכבר הוקש לדגים, ודגים באסיפה בעלמא ולא בשחיטה דכתיב אם את כל דגי הים יאסף להם, ולפוטרו בלא כלום א"א שכבר הוקש לבהמה, הא כיצד הכשירו בסימן אחר. ע"כ.

דף ב' ע"א

הכל שוחטין ושחיטתן כשרה, חוץ מחרש שוטה וקטן, שמא יקלקלו את שחיטתן. וכולן ששחטו ואחרים רואין שחיטתן כשרה.

הרמב"ם בפירוש המשניות האריך בפירוש משנה זו, ולמעשה סיכם את דברי הגמרא על משנתנו, וכתב וז"ל, הלכה זו הוקשה פירושה על חכמי התלמוד לפי שיש בה ספיקות רבים, והם, אמרו הכל שוחטין, משמע התרת השחיטה להכל לכתחלה, ואמרו ושחיטתן כשרה, משמע כי שחיטתן כשרה אם עברו ושחטו, אבל לכתחלה לא. וכן אמרו וכולן ששחטו אינו מוסב על חרש שוטה וקטן בלבד, לפי שאילו היתה זו כוונתו היה אומר ואם שחטו ואחרים רואים אותם, אלא הוא מוסב על אותן שאמר בהם בתחלת הדברים הכל שוחטין וגם על חרש שוטה וקטן, וגם זה ממה שמקשה, כי אותם שאמר בהם שהם שוחטין לכתחלה אינם צריכים אחרים רואים אותם. ותירוץ ספיקות אלו כפי שנתברר בתלמוד הוא כפי שאסכמך עתה. והוא, שהשוחט צריך שיהא יודע דברים המפסידים את השחיטה והם חמשה, שהיה חלדה דרסה הגרמה ועקור, ויתבארו כולם במקומותם במסכתא זו, וצריך עם זאת שיהא בקי במלאכת השחיטה ומומחה בה, והוא כגון שכבר שחט פעמים מספר לפני יודע. הרי אם היתה לו ידיעה בדברים המפסידים את השחיטה כדי שלא יארע בה פסול, והיה מומחה, הרי זה שוחט לכתחלה. נמצא מה שאמרה משנה זו הכל שוחטין אם היו יודעים ומומחים, אבל אם לא היו מומחין ועברו ושחטו הרי אלו נבחנים ונשאלים על דברים המפסידים את השחיטה, אם נמצאו יודעים שחיטתן כשרה, חוץ מחרש שוטה וקטן שאם עברו ושחטו שחיטתן פסולה, ואפילו שאלנו ומצאנום יודעים דברים המפסידים את השחיטה, לפי שאנו אומרים שמא יקלקלו בשחיטתן כלומר יפסידו את השחיטה ואף על פי שהם יודעין,

מפני שאינם בעלי דעה שלמה. וכולן ששחטו, כלומר אותם שאינם מומחים, וכן חרש שוטה וקטן שחיטתן כשרה אם היו אחרים רואים אותם, במה דברים אמורים בשלא מצאנו את השוחט הזה שאינו מומחה לשחוט כדי שנשאלנו אם הוא יודע דברים המפסידים את השחיטה אם לאו, אבל אם מצאנוהו נסמוך על שאלתו לא על אחרים שראו אותו. ע"כ הנוגע למשנה זו.

טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר.

כתב הבן יהודיע, פירוש טוב ממי שנודר ואינו משלם מיד אלא לאחר זמן, וממי שנודר ומשלם מיד דהיינו תוך

שעה אחת, הוא שאינו נודר כל עיקר, כלומר אינו מזכיר בפיו לשון נדר לומר הרי עלי אלא אומר הרי זה דאין כאן נדר כלל דברי רבי מאיר, אבל רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה דהיינו ממי שנודר ואינו משלם אלא לאחר זמן, וממי שנודר ומשלם מיד דהיינו תוך שעה אחת, הוא הנודר ומשלם תוך כדי דבור, שאומר הרי עלי והחפץ או הכסף בידו ונותנו תוך כדי דבור מפני שזה שתי מצוות, האחד מצות הנדר שאמר הרי עלי שחייב עצמו לצדקה, והשני מצות הפרעון שפרע תוך כדי דיבור ישלם נדרו, מה שאין כן אם אמר הרי זה אין בידו אלא מצוה אחת שהקדיש החפץ או הכסף: